

Yttrande över Bildning, utbildning och delaktighet – folkbildningspolitik i en ny tid (SOU 2024:42)

Härmed lämnar Folkbildningsrådet sitt remissyttrande över Folkbildningsutredningens betänkande.

Sammanfattning

Självförvaltningsmodellen bevaras

Självförvaltningsmodellen innebär att Folkbildningsrådet fördelar statsbidrag och kontrollerar användningen i myndighets ställe. I betänkandet föreslås att modellen bevaras.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget. Ett huvudargument för självförvaltningsmodellen är att staten bör hålla armlängds avstånd till folkbildningen, det vill säga avhålla sig från direkt styrning av ett område som till största delen tillhör det civila samhället och som därmed är en viktig arena för demokratisk delaktighet och demokratisk debatt. Människors bildningsresor och fria åsiktsbildning ska inte riskera att utsättas för politisk styrning.

Folkbildningens relativa frihet från direkt statlig styrning gynnar därtill dess möjligheter till flexibilitet och snabb anpassning till skiftande behov och lokala förhållanden. Samtidigt begränsar modellen inte statens möjligheter att formulera förutsättningar för statsbidragets användning. Jämförelser visar också att en myndighetslösning skulle bli betydligt mer kostsam än självförvaltningsmodellen utan att ge motsvarande fördelar vad gäller möjligheterna att kontrollera och följa upp statsbidraget.

Det kunskapsstapp som det kan medföra att flytta uppgiften att fördela och följa upp statsbidraget till en myndighet skulle även innebära en risk för försämrad uppföljning, särskilt på kort sikt.

Nya mål för folkbildningspolitiken

En ny målstruktur för folkbildningspolitiken föreslås ersätta nuvarande mål och syften med bidragsgivningen. Det övergripande målet för politiken som föreslås är höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget delvis. Folkbildningsrådet anser att folkbildningens arbete med att främja, stärka och utveckla demokratin ska omfattas av statens mål för folkbildningspolitiken.

Åtgärder för att stärka kontroll, uppföljning och utvärdering, med mera

I betänkandet föreslås att åtgärder för att stärka kontroll, uppföljning och utvärdering sker inom ramen för självförvaltningsmodellen.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslagen om ökad transparens genom publicering av resultat av uppföljning och kontroll samt genom redovisning av statsbidragets användning.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget att studieförbund och folkhögskolor ska redovisa vilka samarbetsparter som deltagit i verksamheten, men **avstyrker** att det sker genom nationell insamling och genom särskilda folkbildningspolitiska bedömningar.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget att Myndigheten för kulturanalys och Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) utifrån de folkbildningspolitiska målen ska utvärdera, analysera och redovisa resultat och effekter av statens stöd till folkbildningen.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget att Riksrevisionen genom årlig revision ska granska Folkbildningsrådet vad avser användningen av statliga medel.

Folkbildningsrådet avstyrker att de medel som föreslås tillföras myndigheter för nya uppdrag finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17.

Folkbildningsrådets ställningstaganden

I sammanställningen nedan hänvisas till kapitel och avsnitt i betänkandet.

Allmänt

Folkbildningsrådet välkomnar utredningens betänkande. Betänkandet återger på ett bra sätt Folkbildningsrådets utvecklingsarbete kring uppföljning, granskning, kontroll och bidragsfördelning som pågått under utredningens gång, och Folkbildningsrådet noterar att utredningen i sina förslag tagit hänsyn till detta arbete.

3 Utgångspunkter och problembild

Folkbildningsrådet delar utredningens hållning avseende

- att det är angeläget att säkerställa att kontroll och uppföljning fungerar tillfredsställande och att skattemedel används korrekt
- att fokus bör ligga på att åstadkomma kontroll och uppföljning som är effektiv och ändamålsenlig utan att förorsaka en ökad administrativ börda
- att det är rimligt att utredningen i sina förslag påverkats av de förändringar som skett dels vid Folkbildningsrådet, studieförbund och folkhögskolor, dels genom regeringens beslut om förordningsändringar, tillsättande av statens revisor samt propositionen om demokrativillkor (prop. 2023/24:119).

5 Nuvarande modell för styrning av statens bidrag till folkbildningen

Folkbildningsrådet delar betänkandets beskrivning av självförvaltningsmodellen och dess förhistoria, liksom redogörelsen för att det i denna modell visserligen saknas möjligheter för regeringen att genom instruktion eller särskilda uppdrag påverka föreningens ändamål, uppgifter och verksamhet, men att den ändå utgör en ändamålsenlig modell för statsbidraget till folkbildningen, där styrning sker genom förordning och riktlinjer.

6 Folkbildningens verksamhet

Folkbildningsrådet anser att betänkandet ger en bra bild av den verksamhet som finansieras av statsbidraget. Det är också bra att det beskrivs att såväl studieförbund som folkhögskolor även får resurser från kommuner, regioner, civilsamhället och genom ideella insatser. Här kunde utredningen ha problematiserat att det inte bara är staten som har legitima skäl att uppställa mål för sin folkbildningspolitik. Tidigare folkbildningsutredningar har betonat vikten av att stat, regioner och kommuner gemensamt finansierar folkbildningen. Folkbildningsrådet vill understryka vikten av att flernivåfinansieringen av folkbildningen upprätthålls.

7 Uppföljning och utvärdering av folkbildningen

Utredningens försök att reda ut begreppen uppföljning, utvärdering och analys är behövlig. Dock används dessa begrepp med olika innehåll i omvärlden vilket gör det svårt att finna en för folkbildningen särskild definition av dem. Därför är det angeläget att det för varje uppföljning, utvärdering och analys som ska genomföras klargörs vari uppgiften består och vilka förväntningar som är förknippade med uppgiften.

Folkbildningsrådet vill uppmärksamma att utöver dessa tre begrepp har regeringen i sina riktlinjer till Folkbildningsrådet även använt begrepp som samlad bedömning, särskild redovisning och fördjupad redovisning, där det inte alltid varit klart om det är uppföljning, utvärdering eller analys som efterfrågas.

8 Kontroll och granskning av statsbidraget till folkbildningen

8.6 Sammanfattande iakttagelser och slutsatser

Folkbildningsrådet konstaterar, liksom utredningen, att de resurser som Folkbildningsrådet använder för kontroll och uppföljning har ökat markant de senaste åren. Insatserna på detta område har därtill utvecklats för ökad ändamålsenlighet. Detta utvecklingsarbete fortgår.

9 Folkbildningen står inför flera utmaningar

9.2 Folkbildningen når många, men har svårt att nå vissa grupper

Utredningens bedömning: Folkbildningens aktörer bör arbeta för att nå deltagare från underrepresenterade grupper.

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning. Samtidigt bedrivs redan sådana insatser inom ramen för befintlig verksamhet. Folkhögskolans allmänna kurs är ett exempel på det, liksom många av studieförbundens riktade verksamheter för personer med funktionsnedsättning.

9.3.2 Det har varit för stort fokus på kvantitet

Folkbildningsrådet delar utredningens uppfattning att Folkbildningsrådets nya kvalitetsbaserade bidragssystem för studieförbunden är en mycket viktig åtgärd för att komma till rätta med den så kallade volymjakten.

9.3.5 Svårt ekonomiskt läge för många folkbildningsaktörer

Folkbildningsrådet bedömer att de stora minskningarna av anslaget till studieförbunden från och med 2024 kraftigt minskar kapaciteten att möta förväntningar på måluppfyllelse, såsom att nå nya grupper. Även verksamheter som kan vara mer resurskrävande, som verksamheter för personer med funktionsnedsättning, riskerar att drabbas särskilt hårt av nedskärningarna. Även om folkhögskolorna fått en mindre uppräknings av anslaget råder även där en prekär situation, inte minst genom att hög lärartäthet är såväl ett ideal som ett krav. Folkbildningsaktörernas behov av omställning till följd av det ekonomiska läget kommer att påverka verksamheten negativt under de närmaste åren.

10 Folkbildningens verksamhet bidrar på olika sätt till individ och samhälle

10.1 Fem perspektiv på folkbildning

Folkbildningsrådet konstaterar att utredningen har ett nyskapande sätt att beskriva folkbildningens betydelse genom fem perspektiv – bildning, det intellektuella rummet, demokrati, civilsamhälle och livschanser.

Beskrivningen omfattar i stort det som folkbildning i studieförbund och folkhögskolor handlar om. Ett sjätte perspektiv kunde vara kultur, som sedan starten varit en integrerad del i folkbildningens verksamhet.

Det finns en diskrepans mellan de fem perspektiven och de mål som föreslås i betänkandets kapitel 12. Om alla perspektiven skulle synas i målstrukturen skulle framför allt demokrati och civilsamhälle behöva lyftas fram.

Folkbildningsrådet anser att demokrati ska nämnas i statens mål för

folkbildningspolitiken. Det bör även övervägas om begreppet livslångt lärande bör ingå i målstrukturen.

10.1.5 Folkbildning bidrar till nya livschanser

Folkbildningsrådet delar inte utredningens uppfattning att begreppet livschanser behöver ersätta folkbildningens traditionella sätt att tala om klyftor som behöver överbryggas. Livschanser är inriktade på enskilda individers behov medan klyftor avser strukturella tillgänglighetsproblem för samhällsgrupper. Folkbildningsrådet anser att båda begreppen behövs för att synliggöra folkbildningens samhällsuppgift.

10.2.1 Folkbildningens särskilda betydelse för kultur

Utredningens bedömning: En särskild utredning kring musikutbildningarnas förutsättningar bör tillsättas i syfte att se över hur samverkan och samordning mellan olika aktörer kan utvecklas för att skapa bättre förutsättningar för olika nivåer av musikutbildning att understödja varandra.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot en sådan utredning som föreslås. Folkbildningen gör mycket stora insatser inom området, både genom att anordna musikutbildningar på olika nivåer och genom verksamhet som inspirerar människor till att gå vidare i musiklivet. Det råder dock i hög utsträckning en resursbrist som försvårar för folkhögskolor och studieförbund att fortsätta vara nyckelspelare i musikens utbildningskedja.

11 Det behövs en ny balanspunkt i relationen mellan staten och folkbildningen

11.2.1 Ett skarpt arbete för demokrati och mot fusk bör vara villkor för bidrag

För Folkbildningsrådet är det självklart att bidragsmottagare aktivt ska främja demokratin. Det ligger i folkbildningens grunduppgift. Folkbildningsrådet anser att det kan uppfattas som en tillbakagång vad gäller förväntningarna på folkbildningen att arbetet för demokratin, som sedan lång tid ingått i statens förväntningar på folkbildningen, i betänkandet endast ses som ett bidragsvillkor byggt på exkluderingsgrunder.

Enligt Folkbildningsrådet bör arbetet för att stärka och främja demokratin fortsatt utgöra statliga mål för folkbildningspolitiken. Utredningen är

motsägelsefull på denna punkt, då den framhåller folkbildningens demokratibyggande och demokratistärkande som ett av de viktigaste perspektiven, men samtidigt inte föreslår att demokrati ska ingå i målstrukturen.

11.3 Vad folkbildningen bör kunna förvänta sig av staten

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning av vad staten kan göra som stärker folkbildningen: genomföra kontinuerlig utvärdering, hålla armlängds avstånd, inte påverka innehåll, värna folkhögskolans roll, samordna de offentliga bidragsgivarna och sträva efter breda politiska överenskommelser.

11.4 En ny balanspunkt kan bidra till en ny start för folkbildningen

Utredningens bedömning: Det behövs en ny balanspunkt i relationen mellan staten och folkbildningens aktörer.

Folkbildningsrådet anser, liksom utredningen, att det är angeläget att hitta rätt balanspunkt i relationen mellan staten och den fria folkbildningen för att bibehålla den kraft som folkbildningens särart innebär, samtidigt som det säkerställs att staten kan lita på att anslaget används rätt. Folkbildningsrådet noterar att utredningen föreslår att balanspunkten flyttas till fördel för statens styrning. Folkbildningsrådet vill betona att detta inte negativt bör påverka friheten och frivilligheten i folkbildningens verksamheter. Det är, som utredningen framhåller, viktigt att tilliten till folkbildningens aktörer långsiktigt kan öka och att folkbildningen därmed får bättre förutsättningar.

Folkbildningsrådet anser att i det fall en myndighet skulle ta över Folkbildningsrådets uppgifter är det en mycket stor förflyttning av balanspunkten, som begränsar folkbildningens frihet och därmed dess förutsättningar att ha den betydelse för samhälle och individer som utredningen beskriver att folkbildningen har i dag.

Folkbildningsrådets tillkomst 1991 var ett resultat av att staten bedömde att styrningen av folkbildningen genom en myndighet (Skolöverstyrelsen) blivit alltför långtgående. Detaljregleringen av den statliga bidragsgivningen ansågs ha lett till att utvecklingen av nya arbetsformer inom folkbildningen försvårats, att administrationen blivit för omfattande och att formerna för fördelningen av statsbidraget riskerade att leda till stagnation inom folkbildningen. ”Det är frågor av detta slag som bör vara ett

folkbildningsråds uppgift att hantera. Ett folkbildningsråd skall därför inte vara en statlig myndighet utan ett folkbildningens eget organ” (Prop. 1990/91:82, s. 38).

12 Nytt mål och ny målstruktur för folkbildningspolitiken

12.2.4 Det nuvarande målet behöver förnyas

Utredningens bedömning: Det behövs ett nytt mål för folkbildningspolitiken.

Folkbildningsrådet bejaktar utredningens tydlighet då den skiljer på mål för folkbildningspolitiken och mål för folkbildningen. Folkbildningens aktörer har en mångfald av mål och syften, vilka sammantagna skapar förutsättningar för att statens folkbildningspolitiska mål ska nås.

Nuvarande syften för folkbildningspolitiken är allmänt omfattade och har fungerat väl som utgångspunkt för Folkbildningsrådets uppföljningar och bedömningar. Den föreslagna övergången från syften till mål bör ske varsamt så att inte viktiga aspekter går förlorade. Det handlar om att målstrukturen bör innefatta merparten av de nuvarande syftena med bidragsgivningen, där exempelvis demokrati saknas i utredningens förslag. Om målstrukturen innehåller de viktigaste aspekterna av folkbildning har även utvärderingen av folkbildningspolitiken förutsättningar att bli fullödiga. Om mål införs, som inte på samma sätt som nuvarande syften täcker inriktningen på folkbildningens verksamheter, finns en risk att dessa uppfattas som en större förändring av statens folkbildningspolitik än vad som är utredningens avsikt.

12.3.1 Förslag på ny målstruktur för folkbildningspolitiken

Utredningens förslag: En ny målstruktur med ett övergripande mål och fyra delmål för folkbildningspolitiken ska införas. De i dag gällande fyra syftena med statsbidraget ska upphöra att gälla, och i stället ska ett övergripande syfte med statsbidraget för folkbildningen införas.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot målstrukturen som sådan; det är adekvat med en modell med ett övergripande mål med delmål som följs upp med indikatorer.

Att i stället för syften (att utgå från) gå till att använda mål (att främja) kan vara ett bra sätt att från statens sida fortsatt betona folkbildningens frihet.

Det är önskvärt att statens motiv, mål och syften för att stödja folkbildningen delas av kommuner och regioner. Risken är annars att det uppstår konkurrerande mål och motstridiga regelverk, vilket försvårar överblick och uppföljning.

12.3.2 Förslag på nytt övergripande mål för folkbildningspolitiken

Utredningens förslag: Det nya övergripande målet för folkbildningspolitiken ska vara höjd bildningsnivå, höjd utbildningsnivå och ökad delaktighet i samhället.

Folkbildningsrådet tillstyrker delvis. Problemet med strävansmål – uttryckt med orden höjd och ökad – är att uppföljningen av målen riskerar att främst baseras på förändringar i verksamheten och inte det kontinuerligt bedrivna folkbildningsarbetet, som därmed riskerar att osynliggöras.

Folkbildningsrådet anser att folkbildningens arbete med att främja, stärka och utveckla demokratin ska ingå i statens mål för folkbildningspolitiken. Folkbildningens verksamhet bidrar till ett aktivt demokratiskt deltagande i befolkningen.

Det är angeläget att folkbildningens bredd återspeglas i målstrukturen – oavsett om det är i det övergripande målet eller i delmålen – eftersom det borgar för att hela bredden följs upp och utvärderas.

12.3.3 Förslag på nya delmål för folkbildningspolitiken

Utredningens förslag: Fyra delmål ska finnas för folkbildningspolitiken.

Dessa ska vara:

- Att fler människor breddar och fördjupar sina kunskaper och når nya insikter.
- Att fler människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet ökar och breddas.
- Att fler människor får nya och återkommande möjligheter att gå vidare i arbetsliv och studier.
- Att folkbildningens verksamhet bidrar till ökad sammanhållning och gemenskap genom att nya målgrupper nås och att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang.

Folkbildningsrådet avstyrker delvis. Folkbildningsrådet noterar att föreslagna mål och delmål enbart har fokus på att fler och nya människor nås. Det är givetvis angeläget att folkbildningen arbetar mer aktivt för att nå fler människor och målgrupper. Men den typ av strävansmål som föreslås är kvantitativt formulerade med inriktning på dem som ännu inte deltar i folkbildningens verksamheter.

Kvaliteten i den verksamhet som redan finns är en förutsättning för att de i betänkandet föreslagna målen ska kunna nås. Uppföljning och utvärdering bör därför belysa kvaliteter även i befintlig verksamhet.

De föreslagna målen gäller statens politiska ambitioner med att ge statsbidrag till folkbildningen. Ändå kan det finnas en risk att målen och de sammanhängande indikatorerna tolkas som en mer direkt styrning av folkbildningens aktörer. Det kan medverka till en ny slags volymjakt där ansträngningar att nå nya deltagare premieras, framför att bevara en fungerande verksamhet med god kvalitet. Folkbildningsrådet har givetvis genom bidragssystemen en viktig roll att spela för att mål och indikatorer inte får spela en oönskad roll. Från statens sida är det viktigt att upprätthålla armlängds avstånd till folkbildningens aktörer, som har sina egna mål och syften och som sammantagna medverkar till att statens folkbildningspolitiska mål kan nås.

Folkbildningsrådets bedömning är att utredningens förslag till övergripande mål kan nås genom verksamheter riktade såväl till nya deltagare som till återkommande deltagare. Delmålen är emellertid inriktade på nya deltagare. Det innebär att en stor del av folkbildningens verksamhet, som omfattas av det övergripande målet, inte omfattas av delmålen. Delmålen behöver därför förändras så att de bättre möter det övergripande målet. Sådana förändrade delmål skulle till exempel kunna lyda:

- att människor breddar och fördjupar sina kunskaper och når nya insikter
- att människor intresserar sig för kulturell utbildning och bildning samt att delaktigheten i kulturlivet är stor
- att människor får möjligheter till livslångt lärande och till att gå vidare i arbetsliv och studier

- att folkbildningens verksamhet bidrar till sammanhållning och gemenskap och att personer med olika bakgrund och förutsättningar möts i folkbildande sammanhang
- att folkbildningens verksamhet bidrar till ett aktivt demokratiskt deltagande i befolkningen.

12.3.4 Förslag på nytt syfte med statsbidraget till folkbildningen

Utredningens förslag: Syftet med statsbidraget är att säkerställa finansiering av en infrastruktur för folkbildning i hela landet för att på så sätt främja det övergripande målet för folkbildningspolitiken.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget med ett syfte där staten garanterar medel till folkbildningens infrastruktur. Folkbildningsrådet anser att det är mycket viktigt att detta syfte följs upp och utvärderas.

I detta sammanhang är modellen med flernivåfinansiering av folkbildningen genom stöd från kommuner, regioner och stat viktig att erinra sig. Staten bör ta ett övergripande ansvar för modellen och för dialogen mellan parterna.

13 Indikatorer för uppföljning av folkbildningen

Indikatorer är avgränsade mått som bedöms ha möjlighet att påvisa en måluppfyllelse. Det är inte ovanligt att indikatorer uppfattas som mål i sig. Folkbildningsrådet vill framhålla att staten har ett ansvar för att indikatorerna inte uppfattas eller hanteras som mål, utan just som indikatorer på måluppfyllelse. Indikatorerna bör inte heller ensidigt fokusera på kvantitet i förhållande till genomförda utbildningar och aktiviteter. Ett sådant fokus skulle kunna medföra en risk för att folkbildningens verksamheter på sikt inriktas på att i högre grad vända sig till deltagare som snabbt kan slutföra en utbildning eller insats, snarare än till deltagare som är svårare att rekrytera.

13.1.5 Det saknas dataskyddsreglering för folkhögskolor i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen

Utredningens bedömning: Regeringen bör analysera behov av folkhögskolors rätt att behandla känsliga personuppgifter.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot utredningens bedömning.

13.3 Nya mål för folkbildningen behöver belysas med nya indikatorer

Utredningens förslag: De indikatorer som i dag används för att följa upp folkbildningen ska kompletteras och revideras.

Folkbildningsrådet ställer sig positiv till indikatorerna och till att Folkbildningsrådet medverkar till att ta fram nödvändiga data för dem. Det bör noteras att det är resurskrävande att ta fram data för vissa av indikatorerna, i synnerhet dem som kräver enkäter på deltagarnivå.

För vart och ett av delmålen bör det finnas indikatorer som rör verksamheten i såväl folkhögskolor som studieförbund.

För att indikatorerna inte ska uppfattas som mål i sig behöver de kunna förändras över tid och efter behov.

14 Modell för styrning och fördelning av statens bidrag till folkbildningen

14.3 Utredningen föreslår att självförvaltningsmodellen behålls

Utredningens förslag: Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska fortsatt fördela statsbidraget till folkbildningen i myndighets ställe.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget att självförvaltningsmodellen ska behållas. Folkbildningsrådet noterar att frågan tidigare är utredd flertalet gånger med samma slutsats: att behålla modellen eftersom den är bättre än alternativen.

Det finns flera starka skäl för att behålla självförvaltningsmodellen. Staten har, som visas i betänkandet, under mer än hundra år framhävt vikten av folkbildningen som fri och frivillig. Statlig detaljstyrning har ansetts inverka menligt på folkbildningen. Det första statliga stödet till folkbildningen kom till 1872, då riksdagen beslutade om bidrag till folkhögskolor, ett stöd som skulle ges "utan att bindas av statliga reglementen". Staten har tidvis ökat sin styrning, men har vid flera tillfällen även ansett det lämpligt att minska den, till exempel genom 1991 års målstyrningsreform, den därmed sammanhängande avregleringen av folkhögskolorna samt genom avskaffandet av de sju verksamhetsområden som fram till 2013 ingick i syftet med bidragsgivningen.

Vägledande för statens vilja att vara återhållsam i styrningen av folkbildningen har varit bedömningen att folkbildningen ska vara fri, det vill säga att den utifrån egna mål och prioriteringar ska kunna utforma

verksamhet och vara fri från nationella läroplaner, och präglas av frivillighet genom att deltagarna väljer vad de vill studera och har möjlighet att påverka innehåll och metodik. Detta förhållningssätt uttrycktes första gången i 1924 års betänkande om det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Det har sedan återkommit i propositioner och betänkanden, så även i det nu presenterade betänkandet, där den statliga styrningen anses behöva balanseras mot folkbildningens fria och frivilliga karaktär, och där slutsatsen blir att självförvaltningsmodellen bäst bevarar denna. Folkbildningsrådets bedömning är att staten har valt att avhålla sig från direkt styrning av ett område som till största delen tillhör det civila samhället och som därmed är en viktig arena för demokratisk delaktighet och debatt. Människors bildningsresor och fria åsiktsbildning ska inte riskera att utsättas för politisk styrning.

Utredningen ser starka skäl till att säkerställa armlängds avstånd mellan folkbildningsverksamheten och politiska beslutsförsamlingar och därmed för att behålla självförvaltningsmodellen. Folkbildningsrådet delar utredningens syn. Folkbildning innebär att människor erbjuds möjligheter till bildningsresor och till fri åsiktsbildning: ”I en representativ demokrati med deliberativa inslag, såsom det svenska systemet [...] finns i stället ett vitalt intresse av en levande och fri diskussion, fri från statens påverkan” (s. 346).

Folkbildningsrådet delar också utredningens bedömning att arbetet mot fusk och felaktigheter har gett resultat och att en avveckling av självförvaltningsmodellen i sig inte skulle medföra bättre förutsättningar att hantera sådana frågor.

Utredningen påtalar betydelsen av att nuvarande modell säkerställer nödvändig sakkunskap om verksamheterna. Folkbildningsrådet delar denna analys. Vid en flytt av uppgiften till en myndighet behöver sakkunskap byggas upp, vilket kan ta tid. Detta innebär en risk i flera avseenden, särskilt på kort sikt. Statskontoret har pekat på att omställning av verksamhet innebär stora utmaningar för kompetensförsörjningen och att det kan bli svårt att bedriva verksamheten effektivt i samband med en större omställning (Statskontoret, När myndigheter ställer om, 2023). Sakkunskap är också en förutsättning för att upptäcka och förebygga felaktigheter.

Sakområdesexpertis är även, i kombination med den flexibilitet som präglar dagens folkbildning, en viktig resurs för att snabbt kunna anpassa verksamheten efter aktuella samhällsbehov, till exempel vad gäller

beredskap. Folkbildningen har i samband med tidigare kriser visat prov på förmåga att snabbt mobilisera engagemang hos enskilda och i civilsamhället.

Värdet av självförvaltningsmodellen har återkommande analyserats och bekräftats i statens utvärderingar av folkbildningen och i regeringens propositioner. De risker med modellen som har påtalats har hanterats av Folkbildningsrådet och dess medlemmar, exempelvis genom att styrelsen består av ledamöter utan anknytning till bidragsmottagarna. En rad andra åtgärder har vidtagits för att stärka Folkbildningsrådets förmåga att agera i myndighets ställe. Till exempel har processer för uppföljning och kontroll utvecklats betydligt, en granskningsfunktion har inrättats och Folkbildningsrådets samlade kompetens har breddats genom rekryteringar.

Självförvaltningsmodellen är ändamålsenlig och kostnadseffektiv. En ekonomisk konsekvensanalys som KPMG gjort kring alternativa lösningar (Ekonomisk konsekvensanalys av förflyttning av myndighetsuppdrag, 2024-03-27) visar att jämförbara bidragsgivande myndigheter har väsentligt högre förvaltningskostnader än Folkbildningsrådet i förhållande till de belopp de fördelar. KPMG såg en risk för att en stor del av anslaget skulle gå till administration vid en myndighetslösning.

Det kan tilläggas att det framgår av Statskontorets rapport Korrekta utbetalningar av statliga stöd till företag och andra juridiska personer (2023:19) att det, såväl för myndigheter som ideella organisationer som fördelar statsbidrag, innebär en högre risk när bidrag som ges till privata aktörer, såsom ideella organisationer, betalas ut i förväg samt ges via mellanhänder. Rapporten visar alltså att en myndighet skulle ha motsvarande utmaningar som Folkbildningsrådet har med att följa upp statsbidragets användning. Det är med andra ord inte den utbetalande organisationens formella status som avgör hur effektivt statsbidragets användning kan kontrolleras och följas upp.

KPMG bedömer att en myndighetslösning medför risk dels för att ideellt engagemang i och för folkbildningen urholkas, dels för att folkbildningens självständiga styrning begränsas. I betänkandet beskrivs hur folkbildningen har en lång tradition av att verka tillsammans med civilsamhället och utredningen drar liksom KPMG slutsatsen att en stor samhällsresurs skulle gå förlorad om den stora del av verksamheten som genomförs med hjälp av ideellt engagerade skulle minska. Folkbildningsrådet delar denna bild. En mycket stor del av cirkelledarna är inte arvoderade, utan verkar ideellt.

Studieförbundens och folkhögskolornas huvudmän är företrädesvis ideella föreningar, som bidrar till folkbildningen genom att ställa lokaler, instrument och kompetens till förfogande.

Utredningen finner att Folkbildningsrådets nya system för fördelning av statsbidrag till studieförbunden stärker argumentet för en självförvaltningsmodell. Genom att det nya systemet för fördelning av statsbidrag är baserat på bedömningar, i stället för som tidigare beräkningar, skulle det kunna ge utrymme för politiska hänsynstaganden om verksamheten förs över till en myndighet som styrs direkt av regeringen. Detta bör undvikas. Folkbildningsrådet delar denna bedömning.

Utredningen menar att skälen för fortsatt självförvaltning sammantaget överväger. Behoven av att stärka kontroll, uppföljning och utvärdering kan ske genom justeringar av självförvaltningsmodellen. Folkbildningsrådet delar denna bedömning.

Utredningens bedömning: Förändringar i självförvaltningsmodellen behöver genomföras för att säkerställa ändamålsenlig kontroll, uppföljning och utvärdering av folkbildningsanslaget.

Folkbildningsrådet ser positivt på att staten tydliggör förväntningarna på kontroll, uppföljning och utvärdering. Det är viktigt att det sker så att balanspunkten mellan folkbildningens frihet och statens styrning är rimlig.

14.4 Utredningens alternativa förslag innebär att Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) tar över ansvaret för fördelning, kontroll, uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen

Utredningens alternativa förslag: Av de möjliga myndighetsalternativ som redovisats förordar utredningen att MUCF tar över ansvaret i det fall självförvaltningsmodellen avskaffas.

Folkbildningsrådet gör samma bedömning som utredningen, att en myndighetsmodell skulle öka den statliga styrningen på bekostnad av nödvändig frihet för folkbildningen. Folkbildningsrådet avstår från att lämna synpunkter på vilken myndighet som vore mest lämpad om myndighetsmodellen ändå skulle bli aktuell.

15 En ny modell för uppföljning och utvärdering

Folkbildningsrådet välkomnar att det finns konkreta förslag på hur staten ska följa upp och utvärdera folkbildningspolitiken, något som ännu efter mer än trettio år inte fått någon tillfredsställande lösning.

15.2 Uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen bör utvecklas

Utredningens bedömning: Uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen bör utvecklas. Det bör etableras en stadigvarande och långsiktig struktur för en extern oberoende utvärdering av statens stöd till folkbildningen.

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning. En utvecklad statlig oberoende uppföljning och utvärdering av folkbildningen är viktig för förtroendet för folkbildningen. Sådan uppföljning och utvärdering kan också ge värdefullt underlag för utvecklingsarbete.

15.3 En ny modell för uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen ska införas

Utredningens förslag: En ny modell för uppföljning och utvärdering av statsbidraget till folkbildningen ska införas. Uppföljning och utvärdering ska fortsatt ske på tre olika nivåer men den externa oberoende utvärderingen ska bli mer regelbunden och mer omfattande än den hittills varit.

Folkbildningsrådet ställer sig bakom utredningens förslag.

15.4 Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera effekterna av statens stöd till folkbildningen

Utredningens förslag: Myndigheten för kulturanalys ska utifrån de folkbildningspolitiska målen utvärdera, analysera och redovisa resultat och effekter av statens stöd till folkbildningen.

Folkbildningsrådet ställer sig bakom utredningens förslag. Myndigheten för kulturanalys är en utvärderingsmyndighet med viss erfarenhet av att värdera en viktig del av folkbildningens verksamhet, kulturen.

Det är viktigt med ett tydligt uppdrag till myndigheten. Formuleringen om att ”analysera och utvärdera statsbidragets resultat och effekter i förhållande till de folkbildningspolitiska målen” bör ses över. Frågan är om det är statsbidraget eller om det är folkbildningen i sig som ska vara föremålet för utvärdering. Samtidigt är utredningens förhållningssätt viktigt, nämligen att hålla isär folkbildningens egen utvärdering från statens, där den senare bör fokusera på statsbidragets samhällseffekter.

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning avseende periodicitet, att det inte är motiverat att måluppfyllelsen rapporteras till regeringen varje år.

15.5 IFAU ska genomföra utvärderingar inom folkhögskoleområdet

Utredningens förslag: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) ska inom ramen för sin instruktionsenliga verksamhet utvärdera effekter av statsbidragsfinansierad folkbildningsverksamhet vid folkhögskolor.

Folkbildningsrådet ställer sig bakom utredningens förslag.

15.7 Delar av Folkbildningsrådets och SISU Idrottsutbildarnas utvärderingsverksamhet bör ses över

Utredningens bedömning: Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna bör fortsatt ansvara för uppföljning och utvärdering av statsbidraget enligt de bestämmelser som finns i statsbidragsförordningen. Regeringen bör se över vilka specifika uppföljnings- och utvärderingsuppgifter som Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna tidigare tilldelats som skulle kunna uppdras åt de statliga utvärderingsorganisationerna. Även folkbildningsaktörerna själva bör se över riktningen och omfattningen på sin utvärderingsverksamhet.

Folkbildningsrådet delar uppfattningen att utvärderingsverksamheten behöver ses över. Det är angeläget att säkerställa att det inte utförs dubbelarbete i det fall både Folkbildningsrådet och Myndigheten för kulturanalys ska utvärdera måluppfyllelse i förhållande till de statliga målen för politiken. Utredningen anger att folkbildningsaktörernas egen bedömning ska göra ett komplement till den externa utvärderingen i förhållande till de folkbildningspolitiska målen. Det behöver tydliggöras vad detta innebär.

Motiven för att Myndigheten för kulturanalys inte årligen ska redogöra för måluppfyllelsen (betänkandet, avsnitt 15.4.1) är tillämpbara på Folkbildningsrådets motsvarande uppgift. Det bör övervägas om endast Myndigheten för kulturanalys ska göra en heltäckande bedömning, medan Folkbildningsrådet löpande utvärderar mål för mål.

15.8 MYKA, IFAU och CIF ska ha tillgång till relevant underlag

Utredningens förslag: Folkbildningsrådet, SISU Idrottsutbildarna och de som har tagit emot statsbidrag till folkbildningen ska lämna Myndigheten för kulturanalys, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering samt Centrum för idrottsforskning de uppgifter och upplysningar som behövs för att genomföra uppföljning och utvärdering av statens stöd till folkbildningen.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot förslaget att Folkbildningsrådet ska lämna de uppgifter och upplysningar som behövs till utvärderingsmyndigheterna. Det är också rimligt att de utpekade myndigheterna får tillräckligt med medel för sina utvärderingar så att fördjupade studier kan göras utan att Folkbildningsrådets resurser i varje enskilt läge behöver tas i anspråk.

16 Förstärkt kontroll av statsbidraget till folkbildningen

16.2 Utgångspunkter och avgränsningar i utredningens analys och bedömningar

Folkbildningsrådet instämmer i att det har funnits, och finns, behov av att stärka kontrollen inom folkbildningen. Utredningen ger en god beskrivning av hur Folkbildningsrådet redan har stärkt sin kontroll av bidragsanvändningen.

16.3 Kontrollen har utökats men behöver stärkas ytterligare

Utredningens bedömning: Det behövs ytterligare åtgärder för att stärka kontrollen av statsbidraget till folkbildningen för att återställa förtroendet för bidragsgivningen till folkbildningen.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot utredningens analys. Det är angeläget att tillkommande åtgärder är ändamålsenliga och upprätthåller principen om armlängds avstånd mellan politiken och folkbildningen.

16.4 Ökad transparens och insyn i bidragsanvändningen är nödvändigt för ett ökat förtroende

Utredningens bedömning: Det behövs ökad transparens och insyn i bidragsanvändningen inom folkbildningen.

Folkbildningsrådet instämmer i att åtgärder redan vidtagits, och att fler kan behöva genomföras för att öka transparensen.

16.4.1 Kontrollresultat och kontrollbeslut bör tillgängliggöras

Utredningens bedömning: Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna bör analysera, sammanfatta och publicera resultat från sina uppföljnings- och kontrollinsatser.

De resultat som efterfrågas i betänkandet föreligger sedan tidigare i årliga uppföljningsrapporter som utgör allmän handling. Folkbildningsrådet har ingen invändning mot att rapporterna görs mer tillgängliga.

16.4.2 Studieförbunden bör kunna särredovisa sina kostnader

Utredningens bedömning: Folkbildningsrådet bör i samverkan med studieförbunden verka för ett redovisningssystem som möjliggör särredovisning av statsbidrag på både intäkts- och kostnadssidan.

Folkbildningsrådet konstaterar, liksom utredningen, att arbetet med att redovisa statsbidraget på kostnadssidan redan är på gång.

Eftersom studieförbundens verksamhet, till skillnad från många andra statsbidragsfinansierade verksamheter, bara delvis är finansierade av staten utgör utredningens bedömning en utmaning. Vid sidan av statsbidraget kommer resurser från kommuner, regioner, deltagaravgifter, samarbetsparter (som bidrar med tillgång till lokaler, utrustning med mera) och från ideella krafter. Det är inte rimligt sett till arbetsinsats att särredovisa vilken andel som statsbidraget utgör per arrangemang, eftersom varje arrangemangs finansieringsbas är unik. Därmed blir det också svårt att särredovisa på lokal nivå, där den kommunala finansieringen dessutom varierar kraftigt. En särredovisning på nationell nivå per studieförbund med hjälp av väl underbyggda schabloner skulle vara ett rimligt sätt att göra en löpande särredovisning. Detta kan kompletteras med fördjupade studier av hur statsbidraget i olika situationer kommer till användning.

Folkbildningsrådet konstaterar, liksom utredningen, att studieförbundens kostnader så gott som helt är uppbundna i lokaler och personal. Endast cirka två procent av kostnaderna utgörs av kostnadsersättningar. Om tanken bakom särredovisning endast avser kostnadsersättningar, bör kraven fokuseras på dessa. Därigenom kan särredovisningen bli ändamålsenlig.

16.5 De förordningsstyrda bidragsvillkoren bör utökas och förtydligas

Utredningens bedömning: De förordningsstyrda bidragsvillkoren bör utökas och förtydligas.

Folkbildningsrådet har välkomnat de tillägg till förordningen som gjorts på senare tid. Dessa villkor ger stöd för Folkbildningsrådets kontroll och granskning.

16.5.1 Öppen redovisning av samverkan med andra

Utredningens förslag: För att få statsbidrag ska bidragsmottagarna varje år redovisa till Folkbildningsrådet respektive SISU Idrottsutbildarna vilka samverkansparter som under föregående verksamhetsår har deltagit i den statsbidragsfinansierade folkbildningsverksamheten. Av redovisningen ska framgå hur den samverkande verksamheten har bidragit till att främja de av riksdagen beslutade målen för folkbildningspolitiken.

Folkbildningsrådet delar utredningens uppfattning att krav på öppenhet kan ha självsanerande effekter. Men förslaget som det beskrivs i betänkandet är mycket administrativt krävande och Folkbildningsrådet ifrågasätter om det därmed är ändamålsenligt.

Utredningen beskriver hur folkbildningen samverkar med en mycket stor del av civilsamhället. Enligt Folkbildningsrådet är det varken ändamålsenligt eller kostnadseffektivt att årligen samla in listor som kommer att omfatta tiotusentals lokala föreningar. Kravet rimmar inte med att utredningen framhåller vikten av inte mer utan rätt kontroll.

Det är enligt Folkbildningsrådets bidragsvillkor inte tillåtet att använda statsbidrag till annat än sådan verksamhet som uppfyller villkoren. Annan vidareförmedling av statsbidraget är inte tillåten. En förteckning över samarbetsparter kommer knappast att vara ett stöd i kontrollen av om villkor uppfyllts.

Folkbildningsrådet ställer sig positivt till kravet på transparens om samarbetsparter, men anser att det är tillräckligt att uppgifterna är tillgängliga hos respektive bidragsmottagare på lokal eller nationell nivå, exempelvis i årsredovisningar eller i bilagor till dessa.

Om syftet med förslaget är att komma åt felaktiga utbetalningar av kostnadsersättningar så bör det beaktas att dessa endast utgör ett par procent av statsbidragsanvändningen och att de omfattar en liten andel av samarbetsparterna. Om kostnadsersättningarna är i fokus för förslaget bör alltså andra åtgärder övervägas.

Om syftet med förslaget i stället är att komma åt samarbeten som kan ifrågasättas utifrån värdegrundsfrågor anser Folkbildningsrådet att de demokrativillkor som kommer att implementeras är en minst lika bra åtgärd som kravet på att redovisa samarbetsparter.

Utredningen beskriver inte tillräckligt väl vad som avses med begreppet samarbetspart och inte heller vad som avses med ”deltagit i verksamheten”. Frågan är om andra än ideella föreningar ska redovisas. Samarbete förekommer även med andra offentliga organ, med privatpersoner och med olika uppdragstagare, till exempel lärare och cirkelledare med eget företag.

Förslaget att utöver redovisningen av samarbetsparter även beskriva hur just denna del av studieförbundens och folkhögskolornas verksamhet bidrar till främjandet av statens folkbildningspolitiska mål anser Folkbildningsrådet är att förflytta Folkbildningsrådets uppföljningsansvar till bidragsmottagarna. Folkbildningsrådets uppföljningar och utvärderingar bör liksom tidigare avse all verksamhet som finansieras av statsbidraget.

16.5.2 Förordningen om statsbidrag till folkbildningen bör utökas med demokrativillkor

Utredningens bedömning: Ett likalydande demokrativillkor som regeringen föreslår i prop. 2023/24:119 för stöd ur Allmänna arvsfonden bör föras in i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen.

Folkbildningsrådet instämmer i bedömningen.

16.5.3 Villkoren på mottagare av bidrag till civilsamhället bör bli mer enhetliga

Utredningens bedömning: Inom ramen för den översyn av statsbidragsförordningar som Statskontoret rekommenderat regeringen att genomföra bör särskild vikt läggas vid att villkoren på mottagare av statens bidrag till civilsamhället blir mer enhetliga.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot bedömningen, men konstaterar samtidigt att statsbidraget till folkbildningen har syften, mål och utformning som inte är lätt jämförbara med andra bidrag till civilsamhället.

16.6 Kontrollen av statsbidraget till folkbildningen behöver bli mer effektiv

Utredningens bedömning: Kontrollen av statsbidraget till folkbildningen behöver bli mer effektiv och vidtagna åtgärder bör löpande följas upp och utvärderas.

Folkbildningsrådet gör samma bedömning som utredningen, att det inte nödvändigtvis behövs mer, utan snarare ”rätt” kontroll och ett effektivt och ändamålsenligt kontrollsystem med kontrollmekanismer som förebygger, upptäcker och åtgärdar fel, fusk och bedrägerier.

16.6.1 Kontrollerna ska vara strategiska och riskbaserade

Utredningens förslag: Det ska framgå av statsbidragsförordningen att bidragsmottagare ska ha en intern styrning och kontroll som fungerar på ett betryggande sätt.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot att kravet införs i förordningen. Förslaget tillgodoses redan inom ramen för Folkbildningsrådets bidragsvillkor.

16.6.2 Det behövs mer oberoende och förebyggande inslag

Utredningens bedömning: För att öka förtroendet för och effektiviteten i kontrollsystemet hos folkbildningsaktörerna bör det finnas fler oberoende och förebyggande inslag i kontrollerna.

Folkbildningsrådet delar uppfattningen att fler oberoende och förebyggande inslag bör finnas i kontrollverksamheten. Ett sådant arbetssätt är under uppbyggnad, där Folkbildningsrådets efterkontroller kompletteras med stickprov, platsbesök med mera.

16.6.3 Det behövs mer kunskap om kontrollen av statsbidraget till folkhögskolorna och SISU Idrottsutbildarna

Utredningens förslag: Inom ramen för det uppdrag som den statliga revisorn i Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna har tilldelats ska granskningen ha en särskild inriktning på kontrollen av statsbidraget till folkhögskolorna respektive SISU Idrottsutbildarna.

Folkbildningsrådet har inga synpunkter på förslaget.

16.6.4 Det nya bidragsfördelningssystemet bör utvärderas av en extern granskare

Utredningens bedömning: Det nya bidragsfördelningssystemet för studieförbunden bör utvärderas av externa granskare för att säkerställa att det gett önskad effekt avseende korrekt bidragsanvändning.

Folkbildningsrådet anser att en utvärdering av bidragssystem ligger inom ramen för Folkbildningsrådets uppgift att fördela och utvärdera statsbidraget. En extern forskargrupp har fått stöd från Folkbildningsrådet för att genomföra en pilotstudie som omfattar utvärdering av den nya fördelningsmodellens konsekvenser på lokal nivå.

16.6.5 Tillgången till kontrollrelaterad kompetens och information behöver förbättras

Utredningens bedömning: Det behövs bättre strukturer för att folkbildningsaktörerna på ett effektivt sätt ska kunna ta del av de kunskaps- och informationsinsatser som staten genomför för korrekt bidragsanvändning.

Folkbildningsrådet delar utredningens bedömning. Folkbildningsrådet har i dag visst samarbete med Center mot våldsbejakande extremism, Myndigheten för psykologiskt försvar, Nationella operativa avdelningen, med flera.

17 Ny modell för statlig medverkan vid revision

17.5 Förslag om en ny modell för statlig medverkan vid revision av statsbidraget till folkbildningen

Utredningens förslag: Riksrevisionen ska genom årlig revision granska årsredovisningen för Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna.

De redovisningsbestämmelser om årsredovisning och budgetunderlag som Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska följa ska föras från riktlinjerna in i statsbidragsförordningen.

Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska lämna kopior av årsredovisningen till Riksrevisionen.

Den som har tagit emot statsbidrag ska vara skyldig att till Folkbildningsrådet respektive SISU Idrottsutbildarna lämna de uppgifter och de upplysningar som behövs för Riksrevisionens granskning av Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna.

Den nuvarande regleringen i statsbidragsförordningen innebärande att staten ska ges möjlighet att utse revisor i Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska upphöra att gälla.

Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska säkerställa att de lämnar årsredovisning och budgetunderlag till regeringen enligt de riktlinjer som regeringen meddelar.

Regeringen ska säkerställa att Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna följer regeringens riktlinjer avseende bestämmelserna i förordningen (2000:65) om årsredovisning och budgetunderlag.

Folkbildningsrådet tillstyrker förslaget att Riksrevisionen genomför årlig revision vad avser användningen av statliga medel. Det har under en längre tid funnits en förväntan såväl från Folkbildningsrådet som dess medlemmar på att en statlig revisor skulle utses, vilket nu har skett. Det medverkar till att stärka förtroendet för folkbildningen.

18 Återtag av statsbidrag och hantering av oförbrukade medel

18.1.4 Återbetalade medel ska i vissa fall betalas tillbaka till staten

Utredningens förslag: Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska som huvudregel likt myndigheter fortsatt kunna omfördela återbetalda medel till annan verksamhet som omfattas av anslagsändamålet oavsett vilket budgetår som utbetalning och återbetalning hänförs till. Om återbetalningarna uppgår till ett väsentligt belopp i relation till anslagens storlek ska medlen i stället återbetalas till staten.

Med väsentligt belopp ska avses belopp som under ett budgetår uppgår till mer än 10 miljoner kronor på ett anslag. De medel som överstiger 10 miljoner kronor ska återbetalas. För anslag 14:1 som utbetalas av både Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska beloppsgränsen sättas procentuellt i förhållande till tilldelade medel.

Återbetalningsskyldighet införs genom att villkor införs i anslagsbrev för folkbildningen om att bidrag som återbetalas från studieförbund, RF-SISU-distrikt eller från folkhögskolor till Folkbildningsrådet eller SISU Idrottsutbildarna ska återbetalas till staten.

Utredningens bedömning: En praxis för återbetalning av bidragsmedel som inte återbetalas i nära anslutning till utbetalningen av medlen bör utarbetas i dialog mellan Folkbildningsrådet, SISU Idrottsutbildarna och ansvarigt departement.

I fråga om att disponera anslagsmedel bör regeringen ta ett samlat grepp kring civilsamhällesorganisationerna Riksidrottsförbundet, Svenskt Friluftsliv och folkbildningsorganisationerna.

Folkbildningsrådet vill framhålla att Folkbildningsrådet inom ramen för nuvarande modell, där återbetalning till staten inte sker, funnit ändamålsenlig användning för återbetalda medel till folkbildningsverksamhet som bidrar till att uppfylla statens syften med statsbidraget.

Utredningens syfte med förslaget är att signalera att misskötsamhet är missgynnsamt och att det är angeläget med transparens kring statsbidragets användning. Folkbildningsrådet menar att de krav som redan finns i statsbidragsvillkoren på återbetalning av bidrag från folkbildningens aktörer, studieförbund och folkhögskolor i sig har en avskräckande verkan. Vidare

kan Folkbildningsrådet ge en detaljerad redovisning av återbetalda medel och av deras användning för ny folkbildningsverksamhet.

18.2.3 Nuvarande ordning för hantering av oförbrukade medel ska lämnas oförändrad men transparensen behöver öka

Utredningens förslag: Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarnas nuvarande ordning för hantering av oförbrukade medel lämnas oförändrad i avvaktan på utvärdering av de nya modellerna för fördelning av bidragsmedel.

Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna ska årligen till regeringen redovisa dels omfattningen på oförbrukade medel vid studieförbund, RF-SISU-distrikt och folkhögskolor, dels vad organisationerna planerar att använda de oförbrukade medlen till.

Utredningens bedömning: Regeringen bör årligen ställa krav i riktlinjerna för Folkbildningsrådet och SISU Idrottsutbildarna att de ska redovisa oförbrukade medel.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot utredningens förslag och bedömning.

18.2.4 Villkor för återbetalning av oförbrukade medel

Utredningens förslag: För det fall att en återbetalningsskyldighet beträffande oförbrukade medel ska införas ska det ske genom att en bestämmelse införs i förordningen (2015:218) om statsbidrag till folkbildningen som innebär att statsbidrag som inte har utnyttjats av bidragsmottagarna under ett budgetår ska betalas tillbaka till Folkbildningsrådet eller SISU Idrottsutbildarna. Vidare föreslås att de medel som betalas tillbaka ska omfördelas och inte ingå i det villkor som föreslås i avsnitt 18.1.4.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot utredningens förslag.

19 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

19.1 Ikraftträdande av utredningens förslag

Utredningens förslag: Utredningens samtliga förslag ska träda i kraft den 1 januari 2026.

Folkbildningsrådet har inga synpunkter på tidsplanen.

19.2 Övergångsbestämmelser

Utredningens förslag: Äldre bestämmelser ska fortsatt gälla för beslut om statsbidrag som har fattats före ikraftträdandet.

Folkbildningsrådet har ingen invändning mot förslaget.

20 Konsekvenser

Utredningens olika förslag syftar till att förskjuta balanspunkten mellan staten och folkbildningen till statens fördel. Folkbildningsrådet konstaterar att förslagen sammantaget innebär en utökad administrativ insats på alla nivåer inom folkbildningen och i synnerhet för Folkbildningsrådet.

Förslagen kan, om de genomförs, på sikt stärka förtroendet för folkbildningen. De kommer dock att ta resurser från själva folkbildningsverksamheten, i det fall inte nya medel tillskjuts.

20.17 Finansiering av utredningens förslag

Folkbildningsrådet avstyrker att de medel som föreslås tillföras myndigheter för nya uppdrag finansieras från anslag 14:1 och 14:2 under utgiftsområde 17.

För Folkbildningsrådet

Anna-Karin Lindblom

Generalsekreterare